

ELS SENSE SOSTRE

(Hi ha realitats que s'han de conèixer)

Jordi Balot
Arrels Fundació

1. Els coneixem?

Quan parlem d'una persona Sense Sostre ens ve al cap la idea d'un individu brut, mal vestit, que fa molta pudor i va arrossegant uns cartrons mig trencats. Potser pensem en aquell individu fet pols, agafat a un "tetrabrick" de vi i que parla amb veu alta, desvariejant. Fins i tot, alguna vegada el veiem dormint en els porxos d'alguna església o en algun caixer automàtic, quan no l'esquivem o desviem la mirada per evitar sentir-nos afectats. La falta d'un sostre és el que el defineix.

Si parlem d'una persona *Sense Llar* ens referim a aquelles persones que, tot i tenir un sostre en el sentit literal de la paraula, els manca tot el que suposa viure en una veritable llar. Potser viuen en alguna pensió barata de les que es volen eliminar per "posar guapa" la ciutat. Però no disposen de les mínimes condicions d'habitatge que els permeti viure amb dignitat, el caliu d'una família, el suport d'un grup d'amics,... Hi ha moltes persones que són *Sense Llar* però que estan amagades, ja que la solitud, el patiment i l'angoixa es poden disfressar. Però no per això deixa de ser un autèntic drama.

És difícil trobar alguna notícia en els mitjans de comunicació que faci referència a les persones *Sense Llar*, si no és per parlar d'algun acte violent o alguna mort –dic alguna, perquè de la major part de les morts dels pobres i exclosos ni se'n parla–.

— Les dades de l'Ajuntament de Barcelona (1997), diuen que a la ciutat de Barcelona hi ha aproximadament 2.000 persones *Sense Sostre*.

— Segons un estudi actual fet per la Diputació de Barcelona (desembre de 1999), a tota la província de Barcelona hi ha aproximadament 7.088 pers/any i a la comarca del Barcelonès, aproximadament 3.740 persones.

— Fins ara, es parla que a Espanya hi ha aproximadament 55.000 persones/any.

2. Es pot parlar de culpables?

Si ens endinsem una mica en el món de l'exclusió veiem que tot és bastant més complex del que sembla a primera vista o, si més no, del que intenten transmetre els "dominadors socials". No es pot parlar de culpables. I si es pot, potser no sigui pensant en els que pensem...

De fet, si mirem les interioritats del funcionament social ens adonem que la major part de les vegades, les persones excloses han arribat a aquesta situació abocats per les circumstàncies que els ha "tocat" viure, per una tràgica "loteria". Pregumtem-nos: Qui ha escollit néixer en un país o un altre? Qui ha pogut triar viure en una família on les relacions humanes han estat constructives o destructives? Ha tingut les mateixes

oportunitats de formació cultural el fill d'un metge que el fill d'un treballador en situació d'atur? He pogut escollir un pare que no fos alcohòlic o drogodependent o una mare prostituta, o m'ha vingut imposat?

3. Algunes causes estructurals

En segon lloc, hem d'intentar aprofundir en les arrels que han portat a aquestes persones a viure una situació d'exclusió social.

Sistema econòmic

No podem passar per alt les causes estructurals econòmiques. Les dificultats per a accedir al mercat de treball, la incorporació de noves tecnologies, l'explotació de mà d'obra de països en vies de desenvolupament a causa de la globalització..., han "rebentat" els preus i les condicions del mercat laboral dels països desenvolupats i han deixat al marge moltes persones que no han pogut aguantar la pressió tan forta a la qual s'han vist sotmesos, convertint-se en aturats de llarga durada, en edats avançades, poca qualificació professional i sense cap perspectiva de futur. Les grans empreses s'han enriquit a costa dels treballadors d'aquest o d'altres països que, amb prou feines poden arribar a fi de mes.

Però com que estem en una societat del benestar i sembla impresentable tenir tantes persones en situació d'indignitat, ens hem inventat les Pensions No Contributives i el PIRMI (Renda Mínima d'Inserció) quantificades entre les 38.000 i 44.000 pts/mes. Qui és l'heroi que pot viure amb aquests diners al mes, pagant-se una habitació o una pensió, havent de menjar, vestir-se, etc. Evidentment, això no ho pot fer ningú i hi ha d'haver les ONG al darrere donant suport perquè la gent no es vegi abocada al carrer.

Sistema educatiu

Però, a més a més, entre les causes estructurals hem de parlar dels sistemes educatius vigents, que també exclouen molts nens i adolescents, culpabilitzant-los de ser nerviosos, inestables, poc estudiosos i creadors de problemes. En lloc d'afrontar aquests problemes, els nens acaben al carrer tot el dia, expulsats del col·legi, descontrolats i sense punts de referència educatius, havent de convertir-se en autodidactes. Evidentment, les xifres de fracàs escolar es tenen amagades.

Sistema sanitari

D'altra banda, tampoc no podem passar per alt l'exclusió que pateixen aquestes persones del sistema sanitari. Quantes vegades hem acompanyat a una persona "Sense Llar" a cal metge i han rebut un tracte denigrant... Com és lògic, quan surten de la consulta diuen que no volen saber-ne res més del personal sanitari i, consegüentment, no hi tornen.

Com que això també ho viuen amb la xarxa de salut mental, ens trobem amb la desconexió total del món sanitari. I, evidentment, en lloc de repensar la nostra atenció a aquestes persones, les tornem a culpabilitzar perquè no hi ha manera que vagin a cal metge o a l'equip de salut mental. Alguna cosa segueix fallant...

Recursos socials

Si seguim reflexionant, podem pensar en l'accés que tenen les persones *Sense Llar* als recursos socials. Es dona el cas que quan tenen una urgència, com pot ser la necessitat d'un lloc per a dormir o d'un lloc per a anar a menjar, se'ls burocratitza de tal manera que es troben anant d'una persona a una altra, sense rumb fix i sense trobar resposta, de forma que acaben dormint al carrer o havent de demanar a la gent un bocata per dinar.

M'he trobat en la situació d'haver hagut de demanar un lloc perquè pogués dormir una persona i m'han donat cita amb la treballadora social perquè hi vagi al cap de 15 dies. D'aquesta manera, el sou de la treballadora social ja ha quedat justificat perquè m'ha marcat una cita.

També podem pensar en aquella persona que surt de la presó, sense suport familiar i sense cap persona de suport que, després d'haver complert amb la justícia i amb la societat, quan ha acabat de complir la condemna, li tramitem els papers perquè pugui començar a cobrar l'atur i, amb molta sort, començarà a cobrar-lo passats dos mesos. Què ha de fer durant aquest temps per poder sobreviure? Demanar? Robar? O buscar feina? I qui és l'empresari que dona feina a una persona que acaba de sortir de la presó...?

4. Els Sense Llar són molestos en la nostra civilització

La llista de casos pot créixer indefinidament perquè és el que ens toca patir a diari. En definitiva, el que ens trobem és que, tot i que per a l'Administració les persones *Sense Llar* són molt molestes, per un altre cantó sembla que els interessa que es mantinguin. Despeses sumptuoses en mil "guggenheims" diversos resulten més electorals i més rendibles que despeses socials urgents. És com si es complís un cop més allò que vaig sentir una vegada en un diàleg: *perquè hi hagi rics, necessàriament hi ha d'haver pobres, perquè la riquesa és un terme relatiu a la pobresa*. Així, l'Administració, el que fa és donar respostes aïllades i descoordinades, tractant de posar un "pegat" perquè no esclati el globus que es va inflant. Les persones que reben les demandes constants d'aquest col·lectiu es cremen amb facilitat i l'eficàcia queda anul·lada. Penso que el que s'hauria de fer però no es fa, és un pla d'intervenció global i multidisciplinar, comptant amb la coordinació dins dels diferents departaments de les Administracions, per abastar les múltiples dimensions que afecten les persones *Sense Llar*.

5. Recuperar la dignitat

En la creació d'aquests espais vitals hi juguem un paper fonamental tots els ciutadans. No és una tasca que puguem deixar en mans de les Institucions públiques o privades, sinó que tots hi tenim una responsabilitat personal i col·lectiva.

Quan hem estat capaços de traspasar aquesta frontera, ja no ens trobem pel carrer amb una persona bruta i fastigosa. Des d'aquell moment ens comencem a trobar amb el Jaume, el Pere, la Pepita... Tenen un nom i una història, però també tenen uns drets que sovint els hem deixat aparcats en un cantó, i que els hem d'ajudar a recuperar. El que no facis tu, es quedarà sense fer i no pensis que ningú no ho farà per tu.

Reflexió final: reinserció?

Ens hauríem de preguntar: On volem que es reinsereixin les persones *Sense Llar*? En una societat que ja els ha deixat al marge i que els tornarà a deixar abandonats en quan hi fiquin una mica el cap? La reinserció, no és més un desig nostre (dels qui vivim tranquil·lament dins del sistema) que una necessitat seva? Hem de plantejar una línia de treball en el pla individual perquè la persona pugui avançar cap a la major normalització possible en la seva vida (és preferible parlar de normalització que de reinserció), a partir de les seves capacitats i potencialitats. Per aconseguir èxits en aquesta vessant individual és molt important el tracte humà, és a dir, acollir bé la persona, anar creant confiança des d'una gran proximitat i anar traspasant responsabilitats. I els objectius que ens hem de plantejar amb cadascú han de ser molt senzills, per anar-los assolint en una trajectòria ascendent. Tampoc no podem oblidar les recaigudes o els retrocessos. En tot cas, no es pot donar mai un cas per perdut perquè ens emportem grans sorpreses.

Per això és fonamental anar treballant els aspectes senzills de convivència, que nosaltres hem anat aprenent al llarg de la nostra vida en l'entorn més proper i que ells no han tingut. Això vol dir que hem de respectar ritmes d'aprenentatge. Tenir molt clar que el meu ritme no és el mateix que el dels altres. I també hem de ser conscients que anys de viure al carrer no es poden recuperar en un mes, en dos mesos o, fins i tot, en un any.

Hem d'anar creant espais de convivència on es fomenti el respecte i la tolerància cap a la diferència. La societat no canvia en funció de muntatges espectaculars. Els grans canvis socials han arribat quasi d'una manera desapercebuda a partir de les petites coses que fem cada u. Si són capaços d'anar creant un entorn que accepti l'altre amb l'única pretensió de veure *una persona, possiblement amb molt de patiment darrere*, llavors contribuïrem a fer espais convivals aptes per a tots.